

**Спеціальність “Публічне управління та
адміністрування”**

Тема “Розвиток механізмів електронної участі”

Шифр “Механізми”

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ІСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТРУМЕНТІВ Е-УЧАСТІ ГРОМАДЯН	5
1.1. Теоретичні засади участі громадян в процесах державного управління...5	
1.2. Класифікація механізмів впровадження е-демократії	9
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ Е-ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ	12
2.1. Аналіз використання консультаційних механізмів е-демократії на публічних порталах	12
2.2. Особливості використання механізмів надання інформації на публічних порталах	14
2.3. Характеристика механізмів прийняття публічно-управлінських рішень в Україні	21
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЕЛЕКТРОННОЇ УЧАСТІ В УКРАЇНІ	24
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	34

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що одним з найбільш значимих у процесі реалізації демократичних стандартів у сфері співучасті громадян в державному управлінні є питання застосування механізмів е-демократії в Україні. Стрімкий розвиток інформаційного суспільства і застосування нових інформаційно-комунікаційних технологій вимагають як зміни існуючих, так і розроблення нових інструментів е-демократії. Саме тому тема дослідження сьогодні є актуальною.

Проблемам застосування механізмів е-демократії присвячено багато публікацій українських та іноземних науковців та економістів: О. Арво, О. Баранов, Н. Грицяк, С. Дзюба, М. Демкова, М. Дюбенко, А. Єфанов, І. Жиліяєв, Е. Клепець, Ю. Місников, Т. Попова, І. Рубан, А. Семенченко, С. Соловійов, С. Чукут.

Метою дослідження є аналіз і систематизація практичних знань про застосування механізмів е-демократії, а також вироблення пропозицій, спрямованих на вдосконалення існуючих механізмів і застосування нових інструментів.

У рамках окресленої мети в роботі вирішуються такі *завдання*:

- дослідити теоретичні питання існування та розвитку інструментів електронної участі громадян;
- визначити та класифікувати механізми впровадження е-демократії;
- проаналізувати стан та охарактеризувати особливості розвитку інструментів е-демократії на сайтах суб'єктів владних повноважень в Україні;
- розкрити особливості використання інструментів в зарубіжних країнах та визначити можливість імплементації їх досвіду в Україні;
- запропонувати шляхи вдосконалення існуючих механізмів та визначити можливості застосування нових інструментів в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері застосування

механізмів електронної участі громадян.

Предметом дослідженням є теоретичні положення та практичні засади застосування механізмів участі громадян в процесах державного управління в Україні.

При виконанні наукової роботи використовувалась сукупність методів наукового пізнання, зокрема: було використано метод наукового абстрагування, який дозволив відійти від несуттєвих рис і властивостей предмета дослідження та зосередитись на розгляді його найбільш важливих аспектів (розділ 1). Діалектичний метод пізнання дозволив, перш за все, зрозуміти механізми участі громадян у процесах державного управління (розділ 1). Метод аналізу та синтезу використовувався при визначенні сутності застосування механізмів електронної участі (розділ 2). За допомогою методу індукції та дедукції, на основі знань про стан розвитку механізмів участі громадян у процесах державного управління, визначено шляхи вдосконалення цих механізмів (розділ 3).

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ІСНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ІНСТРУМЕНТІВ Е-УЧАСТІ ГРОМАДЯН

1.1. Визначення теоретичних засад участі громадян в процесах державного управління

В інформаційному суспільстві для реалізації демократичних стандартів і досягнення спільної мети в сфері співучасті громадян в державному управлінні існують різні механізми співучасті, одним з яких є електронна участь. Якщо демократія – це одночасно система і процес колективного управління суспільством, що ґрунтується на визнанні народу джерелом влади і його реальної участі в управлінні справами держави і суспільства, то електронна участь (далі – е-участь) – це втілення цих принципів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІТК) [1]. Поняття е-участі має широке застосування: від забезпечення (електронного супроводу) прав громадян, тобто використання громадянами законного права на отримання певної довідки, наприклад, користуючись електронною поштою до залучення громади за допомогою сучасних інформаційних технологій до прийняття участі в вирішенні різноманітних суспільно-політичних завдань та здійсненні контролю за їх реалізацією.

В Україні е-участь повинна забезпечувати можливість кожній людині та громадянину через ІКТ захищати свої інтереси і приймати участь у формуванні та реалізації державної політики. Всі публічні суб'єкти повинні створити належні умови для того, щоб представники громадськості змогли б брати участь у проведенні засідань у режимі онлайн. Порядок доступу та участі представників громадськості на засіданнях органів державної влади та органів місцевого самоврядування повинно регулюватися регламентами відповідних органів.

Отже, суть е-участі зводиться до використання ІКТ з метою втілення демократичних процесів і забезпечення існування представницької демократії в умовах інформаційного суспільства. Метою е-участі є створення фундаменту для участі громадськості у прийнятті державних рішень, посилення прозорості діяльності публічної влади, а також можливості здійснення контролю громадянами за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що ефективна комунікація влади з громадянами неодмінно потребує запровадження е-участі, але, навряд чи будуть ефективними спроби електронного залучення громадян до управління в разі, якщо громадяни не бажають або не готові приймати активну участь у житті суспільства. Тобто, однією з умов е-участі, у будь-якому разі, мусить бути бажання громади приймати участь в процесах державного управління. Ще однією умовою існування електронної участі є достатній розвиток ІКТ, без чого не можливий подальший розвиток е-участі у вигляді збільшення кількості інструментів залучення громадян. Разом з тим, варто зазначити, що розвиток достатнього рівня ІКТ в сфері публічного управління потребує достатнього фінансування. Тобто, держава, зацікавлена в розвитку інструментів е-участі, повинна передбачити достатнє фінансування цих процесів, що є ще однією умовою існування е-участі.

Як вже зазначалося раніше, е-участь – це процес участі громадян в державному управлінні за допомогою ІКТ. Проте впровадження будь-яких процесів потребує використання певних механізмів. Отже, визначимося які саме механізми впровадження е-участі існують і як вони працюють.

Першим кроком на шляху до впровадження е-участі є інформування владними суб'єктами громадян через відображення на національних порталах та веб-сторінках інформації, яка буде використана в подальшому. Тобто застосовується механізм надання інформації. На цьому стані на веб-сайті повинна бути наявна архівована інформація, щодо напрямів політики уряду, поточної діяльності органів державної влади, бюджету, законодавчої бази або

наявність посилань на джерела такої інформації, а також інформація щодо прав громадян на доступ до публічної інформації, наборів даних та інструкції щодо їх використання тощо.

Суть участі громадян в процесах державного управління в тому, щоб вони могли надавати пропозиції, обговорювати певні питання, висловлювати свою думку з будь-якого питання та ділитися нею з іншими громадянами. Це все реалізується за допомогою форумів, онлайн-конференцій, діалогів тощо. Отже, зворотній зв'язок з громадянами реалізується за допомогою консультаційних механізмів. На цьому рівні на вебсайтах повинні бути онлайн інструменти, які використовуються для проведення електронних консультацій з громадськістю, зокрема, посилань на соціальні мережі, онлайн форуми, онлайн голосування, електронні петиції та інші спеціально створені для онлайн обговорення інструменти.

Інформація, яку отримують суб'єкти владних повноважень від громадян, використовується ними при прийнятті управлінських рішень різного рівня. Прийняття рішень з врахування та використання пропозицій громадян є ще одним механізмом впровадження е-участі. На вебсайтах мають бути опубліковані календарі подій, які пов'язані з електронною участю, правила електронної участі, оголошення про державні закупівлі та про їх результати, інформація про результати проведених електронних консультацій із громадськістю, зокрема, щодо внеску громадськості у прийняття рішень. Також повинна бути передбачена можливість проведення електронного голосування, що здійснюється через захищені системи.

Участь громадян в процесах державного управління – це реальна можливість громадян публічно висловлювати свою позицію, а подекуди й відстоювати її, консолідуючись з однодумцями з метою обміну думками (форуми), пропаганди своїх поглядів та ефективного здійснення організаційного впливу на органи влади (пропозиції, зауваження). В подальшому органи державної влади як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, збирають і використовують всю наявну інформацію в процесах

прийняття управлінських рішень. Основними завданнями процесу участі громадян в державному управлінні:

- вплив на прийняття державно-управлінських рішень;
- участь громадян у розв'язанні актуальних для суспільства питань;
- об'єднання громадян задля розв'язання публічно-управлінських проблем;
- сприяння прозорості органів влади та внесених ними на розгляд громади проектів;
- сприяння розвитку довіри громадськості до відповідних владних структур.

Як вже зазначалось, в умовах інформаційного суспільства, участь громадян проводиться за допомогою ІТК і сьогодні ми говоримо вже про е-участь. Якщо ми надаємо визначення е-демократії, тоді в першу чергу звернемося до рекомендації Комітету міністрів країн-членів Ради Європи щодо е-урядування, в них визначено, що «Е-демократія – це використання ІКТ в демократичних процесах, яке дозволяє (1) посилити участь, ініціативність та залучення громадян на національному, регіональному та місцевому рівнях публічного життя; (2) покращити прозорість демократичного процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; (3) покращити чутливість/зворотну реакцію органів влади на звернення громадян; (4) сприяння п 25 Публічним дебатам та увагу громадян до процесу прийняття рішень»[2].

Правова основа е-демократії складається з наступних законодавчих актів:

- розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства” від 15.05.2013№ 386 (далі – Стратегія), якою визначено один із пріоритетних напрямків державної політики [3]. Стратегія розглядає поняття “е-демократії”, як форму суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

- Концепція розвитку електронного урядування в Україні (розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 № 2250-р) [4];
- Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні (Указ Президента України від 26.02.2016 № 68/2016) [5];
- План дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2014-2015 роках (розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 1176-р)[5].
- Концепція розвитку електронної демократії до 2020 року та План заходів щодо її реалізації до кінця 2018 року, розроблені Державним агентством з питань електронного урядування України спільно з Коаліцією розвитку електронної демократії.

Отже, як бачимо, процес участі громадян за допомогою ІКТ, тобто е-участь, і процес впровадження е-демократії мають спільні риси, встановлюють однакові задачі і мають спільну мету. Саме тому можемо говорити про тотожність цих понять, а, отже, в подальшому, для визначення механізмів і інструментів е-участі, можемо також використовувати поняття е-демократії.

1.2. Класифікація механізмів впровадження е-демократії

Будь-які процеси та впровадження механізмів їх втілення, як відомо, неможливо без наявності суб'єктів, які приймають в них участь. У процесі впровадження е-демократії в Україні беруть участь три основних типа суб'єктів. Це суб'єкти владних повноважень та всі інші суб'єкти. Надамо їх класифікацію:

1. Органи державної влади та управління. Вони поділяються на:
  - органи, які діють на центральному рівні;
  - органи, які діють на регіональному рівні (обласні та районні державні адміністрації) та органи місцевого самоврядування (обласні ради, міські ради, сільські та селищні ради).
2. Окремі громадяни та громадські об'єднання.

3. Суб'єкти підприємницької діяльності (з деякими обмеженнями, тільки стосовно питань, пов'язаних з діяльністю підприємств).

Отже, ми надали класифікацію механізмів і суб'єктів е-участі. Далі потрібно визначитись за допомогою яких інструментів діють ці механізми (Додаток А).

Якщо говоримо про консультаційні механізми, то він впроваджується за допомогою таких інструментів, як:

- е-консультації – електронний спосіб збору даних щодо думок/позицій визначених стейкхолдерів, громадськості відносно певних питань публічної політики. Консультація не передбачає обов'язок відповідальної особи приймати рішення у рекомендований спосіб. Існує чимало форм е-консультацій: формальні/неформальні, регульовані громадськістю чи владою, нерегульовані.

Для проведення електронних консультацій орган виконавчої влади повинен створити спеціальну підрубрику «Електронні консультації» рубрики «Консультації з громадськістю» на своєму сайті. Електронні консультації починаються із оприлюднення повідомлення про проведення консультацій. В повідомленні обов'язково вказуються соціальні групи, заінтересовані сторони та можливі наслідки проведення в життя рішення для різних соціальних груп та заінтересованих сторін, на які поширюється дія рішення. Адже ці дані мають важливе значення для забезпечення компетентної участі громадян у електронних консультаціях.

- е-опитування – дозволяє отримати думки громадян електронними засобами за випадковою чи цільовою вибіркою. Як правило, громадянам пропонується питання та варіанти відповідей. Роль технологій в е-демократії не є визначальною. Велика кількість та якість технологій не зумовлюють якість демократичного процесу. Відповідальність за впровадження технологій повинна лежати на інституції, яка відповідає за е-демократію як політику.

- е-кабінет громадян – створюється на сайтах публічних державних органів для надання заявникам можливості контролю за ходом розгляду звернення органами виконавчої влади, перегляду попередньо створених звернень та

відповідей на них. Також в кабінеті може бути передбачена можливість надання запиту на публічну інформацію.

Говорячи про механізм надання інформації, зазначимо, що використовуються такі інструменти: запити на публічну інформацію та облік публічної інформації.

Механізми прийняття рішень включають:

- е-вибори та е-референдум – передбачають використання ІКТ на виборах чи референдумах, як мінімум, для підрахунку голосів на одній чи декількох стадіях їх здійснення.

- е-петиції – використання ІКТ для висування протестів та рекомендацій демократичним інститутам. Громадяни підписують петиції і включаються в дискусію, вказуючи он-лайн свої імена та адреси. Існують різноманітні форми е-петицій. Е-петиції сьогодні – найбільш доступний, популярний і ефективний інструмент привернення уваги влади для важливих для громади питань. Окрім цього, цей інструмент забезпечує і активне залучення громадян до процесу прийняття рішень та формування місцевої політики.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ Е-ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз використання консультаційних механізмів е-демократії на публічних порталах

Як вже зазначалось, консультаційні механізми е-демократії реалізуються за допомогою е-консультацій, е-петицій, е-кабінету громадян, е-опитування. Отже, проаналізуємо, як саме діє цей механізм в Україні і як використовуються вищенаведені інструменти.

Органи виконавчої влади, що є розробниками проектів нормативно-правових актів, проводять е-консультації з громадськістю щодо обговорення цих проектів відповідно до:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики [7];

- Постанова Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 р. № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади [8];

- Постанову Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013 р. № 61 «Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів [9];

- Рекомендації щодо змісту інформації, що оприлюднюється в рубриці «Консультації з громадськістю», відповідно Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996[7].

Загалом, можемо говорити про те, що е-консультації присутні майже на всіх сайтах публічних органів, але, треба наголосити, що присутність закладки

з е-консультаціями не говорить про те, що ці консультації проводяться. Так, якщо ми звертаємося до сайту Міністерства закордонних справ, то бачимо, що закладка е-консультацій є, але цей механізм зовсім не розвинений і в електронному вигляді консультації не проводяться. Схожу ситуацію маємо і на сайті Міністерства соціальної політики України. Закладка є, але консультації не проводяться і сторінка не заповнена. Є тільки наступна інформація: «Інформація може з'явитись пізніше».

Але, на противагу тим державним публічним органам, на сайтах яких е-консультації майже не проводяться, маємо приклади достатнього розвитку цього інструменту. Так, на сайті Верховної ради України достатньо розвинений інструмент е-консультацій. Проекти нормативно-правових актів можна відібрати за різними критеріями, наприклад за:

- рубриками, комітетами;
- популярністю за: 7 днів, 30 днів, загальною популярністю;
- за датою.

Також можна запропонувати для обговорення законопроект, обравши зі списку запропонованих і проголосувавши за його вибір.

Достатньо розвинений інструмент е-консультацій на сайті Міністерства юстиції України. Відповідно до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996, Міністерством юстиції України розміщається на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України у підрубриці «Електронні консультації з громадськістю» рубрики «Консультації з громадськістю» повідомлення про оприлюднення проектів Законів. У повідомленні про оприлюднення зазначається, що Міністерство юстиції України приймає зауваження та пропозиції до розміщених законопроектів [7].

Е-консультації успішно реалізовані на сайті Міністерства інфраструктури України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України, Міністерство оборони України, Міністерства внутрішніх справ

України, Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, Пенсійного фонду України, Кабінету Міністрів України, майже всіх органів місцевого самоврядування.

Отже, е-консультації – це достатньо розвинутий інструмент впровадження консультаційного механізму е-демократії і, сподіваємось, що відсутність його розвитку на окремих сайтах це питання часу і незабаром буде впроваджене на всіх сайтах.

Розвиток такого інструменту як е-кабінет громадян, нажаль ще не набув достатньої популярності серед публічних органів і використовується тільки деякими з них. Можливість зареєструвати е-кабінет є на сайтах Міністерства соціальної політики України, Пенсійного фонду України, Кабінету Міністрів України, Верховної ради України, а також на сайтах органів місцевого самоврядування.

2.2 Особливості використання механізмів надання інформації на публічних порталах

Поряд з розвитком консультаційних механізмів впровадження е-демократії, необхідно проаналізувати і механізми інформування громадськості, які реалізовані за допомогою таких інструментів, як доступ до публічної інформації, подання запитів на надання інформації, облік публічної інформації. Достатньо розвиненим є доступ до публічної інформації. Він обов'язково є на всіх сайтах суб'єктів владних повноважень, але способи подання запиту на надання інформації різні. У першу чергу зазначимо, що суб'єкти владних повноважень надають доступ до публічної інформації відповідно до:

- Закону України «Про доступ до публічної інформації»[10];
- Указу Президента України від 5 травня 2011 року № 547 «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації»[11];
- Постанови Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 № 583 «Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в

Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади» [12];

- Постанови Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 740 «Про затвердження граничних норм витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**];

На сайті Кабінету Міністрів України запити на інформацію подаються фізичною, юридичною особою, об'єднаннями громадян без статусу юридичної особи Секретаріату Кабінету Міністрів України в усній або письмовій формі під час особистого прийому або шляхом надсилання поштою, електронною поштою, факсом або телефоном. Запит на інформацію подається у довільній формі. Для подання письмового запиту запитувач може використати форму, яку надає Управління забезпечення доступу до публічної інформації Департаменту інформації та комунікацій із громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів або яка розміщена на Урядовому порталі. Із метою забезпечення реалізації права громадян на доступ до публічної інформації в Секретаріаті Кабінету Міністрів України створено Управління забезпечення доступу до публічної інформації. Отже, як бачимо запит на публічну інформацію може бути поданий поряд з особистим відвідуванням секретаріату та поштовим надсиланням, тільки електронною поштою, а можливості його заповнення і надсилання з сайту немає.

Міністерство інфраструктури України теж працює над забезпеченням рівного доступу всіх до інформації, спираючись при цьому на європейські стандарти відкритості і прозорості в роботі органів державної влади. Надання публічної інформації Міністерством інфраструктури України здійснюється у відповідь на інформаційний запит Електронною поштою.

Міністерство закордонних справ задля забезпечення належного рівня законодавчого регулювання надання послуг з отримання публічної інформації діє згідно з:

- Наказом Міністерства закордонних справ України від 06.04.2012 № 101 «Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в Міністерстві закордонних справ України» (зі змінами) [14];

- Наказом Міністерства закордонних справ України від 19.08.2013 № 207 «Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в системі органів дипломатичної служби України» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Відділ інформаційно-організаційного менеджменту Управління генерального секретаріату Міністерства закордонних справ реалізовує права громадян на доступ до публічної інформації. Надання публічної інформації Міністерством закордонних справ здійснюється у відповідь на інформаційний запит, надісланий електронною поштою.

Також запити на публічну інформацію приймаються електронною поштою на сайтах: Міністерства оборони України, Міністерство освіти і науки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України та інші.

Натомість, Міністерство соціальної політики України забезпечує рівний доступ всіх до інформації, спираючись при цьому на європейські стандарти відкритості і прозорості в роботі органів державної влади. Запит можна подати з сайту через е-звернення, а також надіслати електронною поштою. Тобто, як бачимо громадяни мають змогу відправити запит напряму з сайту, заповнивши при цьому відповідний запит на сайті.

Головний департамент забезпечення доступу до публічної інформації Адміністрації Президента України визначений спеціальним структурним підрозділом, який організовує в установленому порядку доступ до публічної інформації, відповідає за розгляд, опрацювання, облік, систематизацію, аналізування та надання відповідей на запити на інформацію, що надходять до Президента України, Адміністрації Президента України, а також надає консультації під час оформлення таких запитів.

Одним із шляхів забезпечення доступу до публічної інформації є надання інформації за запитами. На сайті Президента України теж є можливість надіслати запит на інформацію онлайн, заповнивши спеціальну форму.

Надання публічної інформації Міністерства юстиції здійснюється у відповідь на запит на отримання публічної інформації. На сайті надано форми для подання запиту на отримання публічної інформації (від фізичної особи, від юридичної особи, від об'єднання громадян без статусу юридичної особи) електронною поштою. Також форму можна заповнити і відправити на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції або надіслати на електронну пошту.

Також можливість відправлення запиту з сайту є на веб порталах Міністерства інфраструктури України, Міністерства з питань окупованих територій та внутрішньо переміщених громадян, Пенсійного фонду України.

Безумовно, надання доступу до публічної інформації є дуже важливим інструментом впровадження інформаційних механізмів, адже це є першим кроком для подальшого впровадження консультацій з громадськістю, саме тому важливо вести облік публічної інформації, яка надана органами владних повноважень громадянам та їх об'єднанням і юридичним особам. Облік публічної інформації ведеться згідно з:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2011 року № 1277 «Питання системи обліку публічної інформації» [16];

- Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 року № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» [17].

На сайті Міністерства закордонних справ України, наприклад, обліковується загальна кількість запитів на отримання публічної інформації, що надійшли за певний період до Міністерства. Окремо обліковано скільки запитів надійшло від: від фізичних осіб; від юридичних осіб; від громадських організацій; від ЗМІ. Також надано перелік міст, з яких надійшли запити на отримання публічної інформації і способи надсилання запитів на отримання публічної інформації: поштою; електронною поштою.

На сайті Президента України надається інформаційна довідка про розгляд інформаційних запитів в Адміністрації Президента України за кожен місяць року. Надається інформація по загальній кількості інформаційних запитів. Із них також надається кількість запитів протягом звітного періоду за категорією запитувачів: від фізичних осіб; від юридичних осіб; від громадських організацій. Окремо варто зазначити, що із загальної кількості запитів на інформацію, що надійшли до Адміністрації Президента України надається кількість запитів від засобів масової інформації. Також проводиться моніторинг інформаційних запитів, зареєстрованих протягом певного періоду, в якому в вигляді таблиці надано кількість запитів за областями, за суб'єктам, за формою подання.

Схожа аналітика запитів на публічну інформацію надається на сайті Міністерства внутрішніх справ України, де окрім наведених вище даних, надано ще й інформацію щодо наступних результатів розгляду запитів на інформацію за кількістю: задоволених; надісланих належним розпорядникам інформації; відмов в наданні інформації; наданих роз'яснень; тих, які знаходяться на опрацюванні. Також запити аналізуються за наступними видами інформації: правова; про особу; статистична; про роботу, послуги (товар); інша інформація про діяльність ОВС; інші види інформації.

Як бачимо, і на вищенаведених сайтах надається доволі розширена інформаційна довідка щодо обліку запитів на публічну інформацію. Натомість, якщо ми проаналізуємо підрубрику «Звіти про надання інформації» рубрики «Доступ до публічної інформації» на сайті Міністерства соціальної політики України, то бачимо, що, по-перше, звіти надаються з невеликим запізненням (на січень 2018 року надано інформацію тільки за липень-вересень 2017 року), а по-друге, в звіті наявна тільки інформація про загальну кількість запитів (надано список в вигляді таблиці) і стислий опис суті запиту. Тобто, провести аналітику запитів за суб'єктами, формою подання, областями тощо неможливо. Також, аналіз звіту про надання публічної інформації дозволив зробити висновки про те, що деякі розпорядники публічної інформації надають в своїх

звітах доволі застарілі дані, які тривалий час не оновлюються. Так, на сайті Міністерства інфраструктури України останні дані щодо опрацювання запитів на публічну інформацію надані за вересень 2015 року. Поряд з цим, варто зауважити, що інші інструменти механізмів е-демократії на цьому ж сайті доволі розвинуті і працюють в режимі реального часу.

Загалом, проаналізувавши облік публічної інформації на деяких сайтах суб'єктів владних повноважень, які є розпорядниками такої інформації. У таблиці 2 наведена аналітика розподілення запитів на публічну інформацію за: суб'єктами, видами запитів, способами надсилання, виконавцями, типом запитуваної інформації, кількістю розглядів і відмов, останнім періодом надання інформації, областями і містами України.

(Додаток Б)

Отже, підсумовуючи аналіз даних таблиці, можемо зробити висновок, що розпорядники інформації, безумовно, надають інформацію про її облік і більшість з них надає достатню для аналізу кількість даних, але є розпорядники, наприклад Міністерство інфраструктури України, в яких останні дані про публічну інформацію дуже застарілі, чи інформація надана в невеликій кількості, це Міністерства соціальної політики України та Національне агентство з питань державної служби. Саме тому, розпорядникам варто працювати над вдосконаленням розвитку цього інструменту на своїх сайтах.

Питання звернення громадян до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів врегульовано Законом України «Про звернення громадян»[18]. Цей Закон регулює питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Закон забезпечує громадянам України можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування,

підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення.

Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, - невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.

Такий інструмент консультаційного механізму е-демократії, як е-звернення присутній на всіх сайтах суб'єктів власних повноважень, але варто зауважити, що відправлення е-звернень можливо двома способами: електронною поштою і напряду з сайту (чи через е-кабінет громадянина). Так, наприклад, на сайтах Міністерства закордонних справ, Міністерства фінансів, Міністерства освіти і науки України, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства оборони надано інформацію про те, що звернення від громадян поряд з надісланням листа на поштову адресу, приймаються на електронну адресу.

Аналізуючи застосування е-звернень на урядовому порталі, ми бачимо, що з метою забезпечення оперативного реагування органів виконавчої влади на звернення громадян, підприємств, установ та організацій, суб'єктів підприємницької діяльності, органів місцевого самоврядування та їх взаємодії під час розгляду таких звернень Уряд створив державну установу «Соціальний контактний центр» (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 травня 2009 р. № 579-р)[19]. Е-звернення надсилають виключно через спеціальну форму реєстрації в системі «Електронне звернення».

На сайті Міністерства соціальної політики України письмове звернення може бути надіслане з використанням мережі Інтернет, засобів електронного

зв'язку (е-звернення, в т.ч. через особистий кабінет), а також на електронну адресу міністерства.

Також, е-звернення з сайту можливо відправити на сайті Міністерства юстиції України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства соціальної політики України.

Такий інструмент, як Е-опитування відсутній майже на всіх сайтах державних органів. Майже не розвинений на сайтах суб'єктів владних повноважень і такий інструмент е-демократії як е-форум. Він присутній тільки на сайті Міністерства соціальної політики України. Для того, щоб прийняти участь необхідно зареєструватись. Але присутність е-форуму не говорить про його розвиток і широке використання. Бачимо, що питання ставляться, але відповідей на них практично немає. Тобто, можемо зробити висновок, що цей інструмент в Україні зовсім не розвинений.

2.3. Характеристика механізмів прийняття публічно-управлінських рішень в Україні

Як вже зазначалось вище, механізми прийняття рішень в Україні – це: -вибори та е-референдум і передбачають вони використання ІКТ на виборах чи референдумах, як мінімум, для підрахунку голосів на одній чи декількох стадіях їх здійснення.

Е-петиції використовуються на сайті Верховної Ради України, на сайті Президента України, на Урядовому порталі, на сайтах органів місцевого самоврядування таких як: Київська міська Державна Адміністрація, Львівська міська рада, Харківська міська рада та інших міських рад.

Уряд затвердив Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України [20]. Документом визначено механізм розгляду такої електронної петиції для налагодження активної комунікації між владою та суспільством з важливих питань функціонування та розвитку держави. Зазначений Порядок дасть можливість якісно забезпечувати розгляд

електронних петицій, з якими громадяни можуть колективно звертатися до Кабінету Міністрів України через мережу Інтернет.

На урядовому порталі надано інформацію про Перегляд та підписання петицій, на підтримку яких триває збір підписів, перегляд петицій, що перебувають на розгляді Кабінету Міністрів України. Якщо петиція набрала необхідну кількість підписів, її буде розглянуто Кабінетом Міністрів України і опубліковано відповідь. Якщо питання, яке турбує громадянина, сьогодні не представлено активною петицією, можна створити нову петицію.

На сайті Верховної ради України надано перелік категорій, за якими можна обрати петицію. Також можна обрати вже зареєстровані петиції за популярністю. Для створення нової петиції необхідно пройти реєстрацію.

Громадяни можуть звернутися до Президента України з електронними петиціями через спеціальний розділ веб-сайту Офіційного інтернет-представництва Президента України. Для того, щоб підтримати електронну петицію або створити нову, потрібно зареєструватися на сервісі. Для того, щоб підтримати вже створену електронну петицію, користувач повинен перейти на сторінку цієї петиції, ознайомитися з її текстом і натиснути кнопку «Підписатися». Для того, щоб створити нову електронну петицію, потрібно натиснути на кнопку «Подати петицію», що розташована у верхньому правому куті всіх сторінок розділу електронних петицій. Електронна петиція, яка в установленій строк не набрала необхідної кількості голосів на її підтримку, після завершення строку збору підписів на її підтримку розглядається як звернення громадян відповідно до Закону України «Про звернення громадян».

На сайті Всі електронні петиції, які пройшли перевірку адміністратором веб-сайту Офіційного інтернет-представництва Президента України на відповідність вимогам, установленим Законом України «Про звернення громадян», включаючи петиції, які не набрали достатньої кількості підписів на їх підтримку, та петиції, які очікують на розгляд, доступні на сторінці «Архів».

Підсумовуючи зазначимо, що такий інструмент як е-петиція достатньо розвинутий в Україні. Громадяни мають можливість пропонувати пропозиції

про внесення певних змін в різні законодавчі акти, в діяльність органів місцевого самоврядування, в механізми впровадження тих чи інших дій публічними суб'єктами і з багатьох інших питань. Тобто, громадяни мають можливість приймати участь в процесах державного управління.

Отже, ми проаналізували застосування і розвиток різних інструментів впровадження механізмів е-демократії в Україні. Як бачимо, різні інструменти по-різному розвинені. Поряд з доволі значним розвитком е-консультацій, е-звернень, доступом до публічної інформації і її обліком, ми бачимо незначний розвиток такого інструменту як е-кабінет громадян. Якщо ми говоримо про розвиток механізмів, то бачимо, що найбільшого розвитку досягли консультаційні і інформаційні механізми і найменше застосовуються механізми прийняття рішень і зокрема в його межах ще не знайшов свого розвитку в Україні такий інструмент як е-голосування на виборах.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЕЛЕКТРОННОЇ УЧАСТІ В УКРАЇНІ

Після проведеного аналізу застосування і розвитку різних інструментів впровадження механізмів е-демократії в Україні, можемо визначити коло проблемних питань, які виникають в процесі впровадження механізмів е-демократії в Україні:

- неповне надання даних обліку публічної інформації;
- не на всіх сайтах існує можливість відправлення е-звернення напряму з сайту;
- незначний розвиток такого інструменту як е-кабінет громадян;
- повна відсутність такого інструменту як організація інтернет голосування на виборах;
- незрозумілість посилання на різні послуги на багатьох державних веб-ресурсах (труднощі пошуку), їхня недостатня функціональність та невисока оперативність оновлення;
- слабкий і нерівномірний розвиток інтернету(регіональні диспропорції у поширенні ІКТ);
- слабкі комп'ютерна грамотність та розвиток громадянської освіти в Україні.

Для того, щоб мати повну картину про перспективи розвитку на Україні тих чи інших механізмів е-демократії, а також запропонувати зміни і вдосконалення інструментів необхідно враховувати зарубіжний досвід розвитку різних інструментів е-демократії, а також рівень розвитку ІКТ в Україні.

Світова та європейська практика розвитку е-демократії є багатоманітною. Серед різних інструментів е-демократії, які впроваджується у різних країнах світу, в першу чергу нас цікавить зарубіжний досвід розвитку е-форумів, е-виборів (те, що майже не розвинуто в Україні).

Нарешті для вирішення всіх цих недоліків впровадження е-демократії в Україні потрібно зробити певні кроки, а саме:

1. Внести зміни в структуру тих сайтів державних публічних органів, в яких відсутній такий інструмент, як е-кабінет громадянина, і створити його. Це значно полегшить доступ громадян до таких інструментів, як е-звернення, е-доступ до публічної інформації, е-запит на інформацію. Необхідно створити такі умови, при яких кожен бажаючий впевнений, що він завжди може увійти в свій кабінет і мати змогу отримати необхідну інформацію.

2. Щодо запровадження такого інструменту, як е-вибори, який в Україні не використовується, то в першу чергу потрібно звернутись саме до зарубіжного досвіду. Отже, е-вибори – це найпростіший спосіб, який вимагає лише чисто технічних рішень, таких як ідентифікація виборця, захищені протоколи даних та моніторинг ходу голосування. Подібний експеримент було проведено у Великій Британії у 2002-2003 рр. Парламентською Групою з е-Демократії, у цьому експерименті приймали участь не лише виборча комісія, а й найбільші академічні установи. У двох великих містах – Шеффілді та Сент-Олбансі відповідно три та два виборчих дільниці надали можливість виборцям проголосувати через Інтернет. Із загальної кількості тамтешніх виборців цим правом скористались відповідно 35% та 40%, причому явка підвищилась на 10% у порівнянні з минулими виборами.

У Швейцарії впроваджується система електронного голосування «E-Voting» у рамках реалізації стратегічного проекту «Vote électronique». Перші пробні електронні голосування відбулися тут у 2003 р. на комунальних виборах у кантоні Женева. У 2005 р. аналогічні пілотні проекти було реалізовано у кантонах Невшатель і Цюрих. Стратегічною перспективою швейцарської демократії визначено подальше відпрацювання Інтернет-технологій прямої участі громадян в управлінні державою[21].

В Естонії електронне голосування застосовується з 2005 р. на місцевих виборах, з 2007 р. – на парламентських. Якщо у 2005 р. у такий спосіб

проголосувало лише 2 % естонських виборців, то на парламентських виборах 2011 року цей показник сягнув 24 %[22].

Отже, безумовною перевагою систем електронного голосування є полегшення доступу до процедури волевиявлення для осіб із обмеженими можливостями та загальна оперативність отримання його результатів. Водночас, дистанційне Інтернет-голосування з використанням прямого електронного реєстрування обумовлює проблеми з ідентифікацією виборців та необхідністю захисту таємниці голосування. Відтак, у багатьох розвинених країнах із високим ступенем проникнення Інтернет-технологій (Німеччина, Італія, Іспанія, Ірландія) реалізацію повномасштабних програм впровадження електронного голосування відкладено. Як бачимо, такий інструмент можливо застосовувати і в Україні, але дослідження зарубіжного досвіду дає змогу зробити висновок, що для його застосування необхідно розробити інтернет технології з високим ступенем захисту. Громадяни повинні бути впевнені в тому, що кожен їхній голос неодмінно буде враховано і що процес голосування за допомогою електронних інструментів буде прозорим і чесним.

3. Сьогодні рівень поширення Інтернету в Україні лишається доволі низьким, особливо в порівнянні з країнами Євросоюзу. Разом з тим, Україна має найвищий рівень свободи слова на території СНД і ми повинні використовувати цей факт для подальшого розвитку е-демократії в Україні.

Також необхідно проводити правильні розрахунки реальних користувачів мережі Інтернет, які давали б реальну картину їх кількості. Адже за даними Державної служби статистики України станом на 1 жовтня 2017 року в Україні нараховується 13052600 користувачів інтернету (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції), але не маємо даних за регіонами і можемо стверджувати, що ці дані досить часто не співпадають з даними досліджень, проведеними незалежними компаніями.

Отже, недостатній регіональний розвиток ІКТ гальмує впровадження можливостей, які надає бурхлива світова інформаційна революція для розквіту

України на муніципальному, регіональному та загальнодержавному рівнях. А ці можливості значні. Тож в Україні варто вже найближчим часом приділити увагу саме розвитку ІТ-можливостей в регіонах, як найважливішої складової розвитку е-демократії.

4. Щодо слабого рівня користування комп'ютерами та розвитку громадянської освіти, варто зазначити, що рівень поінформованості, а тим більше використання інструментів е-демократії ще дуже низький. Тому в першу чергу, потрібно підвищити громадянську участь та вплив на формування політики завдяки використанню нових механізмів е-урядування на національному та регіональному рівнях.

Варто зазначити, що наразі робота над усуненням цієї перешкоди у впровадженні е-демократії проводиться та існують певні ініціативи, які направлені на усунення цих перешкод. Так, втілюється в життя Всеукраїнський проект «Громадянська освіта та електронна демократія в навчальних закладах», започаткований ВМГО «Українська студентська спілка», Міністерством освіти і науки України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за підтримки Фонду Східної Європи та програми EGAP «Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади» (Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-193 від 07.04.2017 р.) [23].

Проект спрямований на розвиток освіти в Україні, в тому числі – із використанням сучасних ІКТ, на ключові компетентності XXI століття у вчителів та молодих громадян (соціальної, громадянської, інформаційно-цифрової) через впровадження стандартів і засад, які покладені в основу роботи з інформацією та сприяють розвитку демократичного суспільства.

Основними етапами реалізації Проекту є:

– систематичне безкоштовне навчання в он-лайн форматі на платформі «Академія навичок» (<http://skillsacademy.com.ua>): он-лайн курси на теми «Боротьба з корупцією», «Електронне урядування», «Електронна демократія», «Цифрова грамотність», «Європейські стандарти та цінності», «Демократичні цінності та механізми», «Участь у прийнятті рішень»;

– проведення вебінарів на теми: «Електронна демократія», «Відкриті дані», «Корисні сервіси електронної демократії», «Вебінар щодо проектного менеджмента», «Петиції», «Електронне голосування», «Відкритий уряд», «Боротьба з корупцією», «Smart Cities», «Бюджет участі» та інші ;

– розвиток мережі менторів та експертів у громадянській освіті та електронній демократії, що буде постійно поновлюватися новими учасниками;

– напрацювання бази кейсів (успішних практик) щодо впровадження громадянської компетентності та електронної демократії в закладах освіти;

– проведення конкурсу успішних практик щодо впровадження громадянської компетентності та електронної демократії в закладах освіти. Відзначення найактивніших учасників конкурсу за різними номінаціями, авторів успішних кейсів/практик;

– підготовка програм та методичних матеріалів, щодо впровадження громадянської компетентності та електронної демократії в закладах освіти за участі вчителів-практиків.

5. Створення нових інструментів для запровадження механізмів е-демократії, що допоможуть громадянам отримувати нові якісні сервіси, ефективно взаємодіяти та безпосередньо впливати на владу, а владі – досягти нового рівня прозорості та ефективності. Зокрема, йдеться про нові мобільні додатки та інші технології, що технічно забезпечать громадянам можливість використовувати інструменти е-демократії.

6. Створення однакових обов'язкових закладок на сайтах для спрощення пошуку необхідних послуг. Наприклад, на всіх сайтах повинні бути наступні закладки: е-кабінет громадянина (в його рамках е-звернення), е-доступ до публічної інформації, е-форум (дозволити приймати участь без реєстрації в кабінеті), е-консультації. Можливий варіант (з врахуванням технічних можливостей), коли на сайтах створюється одна закладка під назвою «Е-демократія», а в середині вже всі інші обов'язкові. Тобто потрібно зробити простішим і зрозумілішим доступ до різних інструментів.

7. Створення єдиного сайту «Е-демократія. Україна», на якому є посилання на всі сайти суб'єктів владних повноважень, надана інформація (за допомогою вибору з запропонованих варіантів) про те, куди звертатись з тим чи іншим питанням. Тобто створити єдиний портал для отримання початкової інформації. Це в свою чергу зменшить кількість помилкових запитів «не за адресою», скоротить час на отримання необхідної інформації, а також зменшить витрати на адміністрування не потрібних послуг.

8. Надання більш повних даних обліку публічної інформації. Зокрема ці дані повинні надаватись більш регулярно і в повному обсязі. Адже, така аналітична інформація допомагає аналізувати і робити висновки не тільки про загальну кількість звернень, а й про їх суть, про розподілення між областями України, способи надсилання. Користуючись цими даними, розпорядники мають удосконалювати процес надання інформації, розглянути можливість розміщення на сайті інформації, яка часто запитується для зменшення витрат на адміністрування обробки індивідуальних відповідей.

Вважаємо, що впровадження запропонованих змін і ініціатив у сфері е-демократії для підвищення рівня залучення громадян на місцевому та регіональному рівнях це безумовно дуже важливо і наразі своєчасно. Це буде досягнуто завдяки створенню нових та удосконаленню використання існуючих інструментів е-демократії, залученню регіональних громадських організацій до моніторингу діяльності органів влади та обов'язковому обговоренню на веб-ресурсах нормативно-правових актів до моменту їх прийняття.

ВИСНОВКИ

Отже, проведені дослідження розвитку механізмів електронної участі громадян в державному управлінні в Україні дало можливість сформулювати наступні загальні висновки до роботи:

1. У роботі було визначено і класифіковано механізми впровадження е-демократії, які діють сьогодні в Україні. З'ясовано, що існують наступні механізми: інформаційні, консультаційні та прийняття рішень. Також наведено класифікацію інструментів, за допомогою яких діють механізми.

2. Також в роботі надано характеристики різних інструментів е-демократії та проаналізовано їх стан розвитку на сайтах суб'єктів владних повноважень в Україні. Зазначено, що різні інструменти по-різному розвинені. Поряд з доволі значним розвитком одних, інші (е-кабінет громадян) використовуються вибірково, або зовсім не використовуються (е-вибори). Щодо розвитку механізмів, визначено, що найбільшого розвитку досягли консультаційні та інформаційні механізми і найменше застосовуються механізми прийняття рішень.

3. Для можливості застосування в Україні такого інструменту як е-вибори вивчено особливості використання цього інструменту в зарубіжних країнах та визначено можливість застосування зарубіжного досвіду в Україні. Зазначено, що цей інструмент можливо застосовувати і в Україні, але за умови розробки інтернет технології з високим ступенем захисту, адже громадяни повинні бути впевнені у прозорості та чесності проведення процесу голосування та підрахунку голосів.

4. Запропоновані шляхи вдосконалення існуючих механізмів е-участі. У межах цих змін необхідно покращити застосування таких інструментів як е-кабінет громадянина, звіт про публічну інформацію. Також визначено можливість застосування в Україні такого інструменту як е-вибори, який сьогодні ще не використовується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чорна Н. В. Електронна демократія в сучасному світі: досягнення та проблеми / *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології*. Харків, 2011. № 949. Вип. 18. С. 71–75.
2. Rec(2004)15 Рекомендації Комітету міністрів країн-членів Ради Європи щодо е-урядування. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28784.pdf> (дата звернення 05.12.2017).
3. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. *Офіційний Вісник України*. 2013. № 44. ст. 1581.
4. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 № 2250-р. *Офіційний Вісник України*. 2010. № 97. ст. 3447.
5. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: Указ Президента України від 26.02.2016 № 68/2016. *Офіційний Вісник України*. 2016. № 18. ст. 716.
6. Про затвердження Плану дій з впровадження в Україні Ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд” у 2014-2015 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 1176-р. *Урядовий кур’єр*. від. 2016. № 235.
7. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010. № 996. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. ст. 2945.
8. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2008 р. № 976. *Офіційний вісник України*. 2008. № 86. ст. 2889; 2009. № 80, ст. 2718; 2015. № 35. ст. 1036.

9. Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2013. № 61. *Офіційний вісник України*. 2013. № 9. ст. 343.
10. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. ст. 314; 2013. № 21. ст. 208; 2013. № 14. ст. 89; 2014. № 11. ст. 132; 2014. № 49. ст. 2056; 2015. № 25. ст. 192.
11. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації: Указ Президента України від 5 травня 2011 року № 547. *Офіційний вісник України*. 2011. № 35. ст. 1433.
12. Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 № 583. *Офіційний вісник України*. 2011. № 41. ст. 1694.
13. Про затвердження граничних норм витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2011. № 740. *Офіційний вісник України*. 2011. № 54. ст. 2150.
14. Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в Міністерстві закордонних справ України (зі змінами): Наказ Міністерства закордонних справ України від 06.04.2012 № 101. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. ст. 1394; 2015. № 92. ст. 3155.
15. Про затвердження Переліку відомостей, які містять службову інформацію в системі органів дипломатичної служби України: Наказ Міністерства закордонних справ України від 19.08.2013 № 207. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/legal-acts/2092-nakaz-ministerstva-zakordonnih-sprav-ukrajini-vid-19082013--207-pro-zatverdzhennya-pereliku-vidomostej-jaki->

misty aty-sluzhbovu-informaciju-v-sistemi-organiv-diplomatichnoji-sluzhbi-ukrajini (дата звернення 06.05.2017).

16. Питання системи обліку публічної інформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2011. № 1277. *Офіційний вісник України*. 2011. № 97. ст. 3537.
17. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015. № 835. *Офіційний вісник України*. 2015. № 85. ст. 2850.
18. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996. № 393/96. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>
19. Питання державної установи "Соціальний контактний центр": Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2009. № 579-р. Урядовий кур'єр. 2009. № 115, 140, 152, 164.
20. Про затвердження Порядку розгляду електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2016. № 457. *Офіційний вісник України*. 2016. № 60. ст. 2051.
21. Прямая демократия Швейцарии в цифровую эпоху. URL: <http://www.swissinfo.ch/rus/detail/content.html?cid=36670692&link=cto>
22. Электронная демократия: граждане и власть URL: <http://imrussia.org/ru/society/330-e-democracy-citizens-and-the-state>
23. Про впровадження Всеукраїнського проекту "Громадська освіта та електронна демократія в навчальних закладах": Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-193 від 07.04.2017 р. URL: <http://choippo.edu.ua/rar/list193.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Характеристика інструментів електронної участі

Назва	Характеристика	Суб'єкти використання	Сфери використання
Електронні консультації	Обговорення проектів нормативно-правових актів	1. Органи державної влади та управління 2. Громадяни та громадські об'єднання	Консультування з громадянами
Електронні звернення	Звернення до суб'єктів владних повноважень	1. Органи державної влади та управління 2. Громадяни та громадські об'єднання	Інформування громадськості
Електронні петиції	Надання пропозицій громадянами	Органи державної влади та управління, громадяни та громадські об'єднання	Консультування з громадянами
Запити на публічну інформацію	Надання запитів	Органи державної влади та управління, громадяни та громадські об'єднання, суб'єкти підприємницької діяльності	Інформування громадськості
Облік публічної інформації	Аналітика надання публічної інформації	Органи державної влади та управління, громадяни та громадські об'єднання	Інформування громадськості
Електронний кабінет громадян	Забезпечення зручного та легкого доступу до державних сервісів	Громадяни	Консультування з громадянами
Електронні вибори та електронний референдум	Участь у виборах, референдумах	Громадяни	Прийняття управлінських рішень

Джерело: розроблено автором

Додаток Б

Облік публічної інформації в Україні

№	Розпорядник інформації	Тип запиту	Останній період	Суб'єкти запитування	Міста, області	Спосіб подання запиту	Кореспонденти	Розглянуто/на розгляді
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України	+	III Квартал 2017	+	-	+	-	+
2	Міністерство оборони України	+	III Квартал 2017	+	-	+	-	+
3	Міністерство внутрішніх справ України	+	9 місяць 2017	+	-	+	-	+
4	Національне агентство з питань державної служби	+	Листопад 2017	+	-	-	-	+
5	Верховна Рада України	-	Листопад 2017	+	+	+	-	-
6	Міністерство Закордонних Справ	-	Березень 2017	+	+	+	-	-
7	Міністерство соціальної політики	+	Вересень 2017	-	-	-	+	-
8	Кабінет Міністрів України	+	Листопад 2017	+	-	+	-	+
9	Міністерство інфраструктури України	+	Вересень 2015	+	-	+	-	-
10	Міністерство фінансів	+	Березень 2017	+	-	+	+	+
11	Міністерство юстиції України	+	Листопад 2017	+	-	-	+	+
12	Сайт Президента України	+	Листопад 2017	+	+	+	-	+
13	Міністерство освіти і науки України	-	Квітень 2017	+	-	+	-	-
14	Пенсійний фонд України	+	III квартал 2017	+	+	+	-	-

Джерело: розроблено автором